

คำนำ

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ได้จัดพิมพ์หนังสือ คู่มือการปลูกต้นไม้สำหรับประชาชนเล่มนี้ขึ้น โดยเรียบเรียงจากบทความและหนังสือที่ผู้รู้ได้เขียนไว้ แล้วนำออกเผยแพร่แก่ประชาชน เมื่อเดือนกรกฎาคม 2542 ในโอกาสที่เริ่มดำเนินการโครงการชุมชนร่วมใจปลูกไม้มงคล เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 ซึ่งได้รับความสนใจจากประชาชนเป็นจำนวนมาก จึงได้จัดพิมพ์ซ้ำขึ้นครั้งนี้เป็นครั้งที่ 3 โดยหวังว่าหนังสือเล่มนี้ คงจะเป็นส่วนหนึ่งของการปลูกฝังจิตสำนึกให้ประชาชนทุกหมู่เหล่า รักต้นไม้ รักป่าไม้ รวมทั้งกระตือรือร้น ที่จะมีส่วนร่วมในการสรวน บำรุงรักษาและคุ้มครองทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งนำไปใช้ประโยชน์ เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันได้อีกทางหนึ่งด้วย

(นายชาติรี ช่วยประสิทธิ์)
อธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ต้นไม้เกิดอยู่ชีวิตมนุษย์ชาติเรื่อมา
มีเคยเรียกร้องขอสิ่งตอบแทนเลยแม้แต่น้อย
ธรรมชาติให้ความสมดุลกันเองตามธรรมชาติ
ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ก็เพราะต้นไม้ป่าไม้มีละอองน้ำ
มีความชุ่มชื้นคอยปะทะเมฆฝนไว้บนดาดเป็นหยดน้ำฝน
หล่นลงมาหล่อเลี้ยงชีวิตที่อาศัยบนพื้นดิน
ไม้ใหญ่แผ่กิ่งสยายใบทอดร่มเงา
ปกป้องกันให้แก่มดเล็กไม้หน้อย
ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของสรรพสัตว์น้อยใหญ่
ตลอดจนมนุษย์ทุก ๆ ชีวิต
มีความผาสุกร่มเย็นตามอัธภาพ
ชีพจักรแต่ละชีวิตหมุนเวียนไปตามกฎแห่งธรรมชาติ

ต้นไม้ที่เป็นมีงวงของประจำปีเกิดต่างๆ

1. ปีชวด	ต้นมะพร้าว และต้นกล้วย
2. ปีฉลู	ต้นตาล
3. ปีขาล	ขนุนสำมะลอหรือต้นรัง
4. ปีเถาะ	มะพร้าว และต้นจ๊ว
5. ปีมะโรง	ต้นจ๊ว และกอไผ่
6. ปีมะเส็ง	กอไผ่ และต้นรัง
7. ปีมะเมีย	ต้นกล้วย
8. ปีมะแม	ปาริชาติ และไผ่ป่า
9. ปีวอก	ขนุน
10. ปีระกา	ยางและฝ้ายเทศ
11. ปีจอ	ลำโรงและบัวหลวง
12. ปีศุภ	บัวหลวง

ทิศที่ปลูกต้นไม้เป็นมงคล

1. ทิศบูรพา (ตะวันออก) ปลูกต้นกุ่ม และต้นมะพร้าว
2. ทิศอาคเนย์ (ตะวันออกเฉียงเหนือ) ปลูกต้นข่อย และต้นสารภี
3. ทิศทักษิณ (ใต้) ปลูกต้นมะม่วง และต้นมะพลับ
4. ทิศหรี (ตะวันตกเฉียงใต้) ปลูกต้นชัยพฤกษ์ สะเดา ขนุน พิกุล
5. ทิศประจิม (ตะวันตก) ปลูกต้นมะขาม มะขม
6. ทิศพายัพ (ตะวันตกเฉียงเหนือ) ปลูกต้นมะกรูด
7. ทิศอุดร (เหนือ) ปลูกต้นพุทรา และหัววันต่างๆ
8. ทิศอีสาน (ตะวันออกเฉียงใต้) ปลูกทุเรียน และชุกป๋องลงไว้

ไม้มงคลที่ใช้ในพิธีวางศิลาฤกษ์

ในการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน ก่อนทำการก่อสร้าง นิยมทำพิธีวางศิลาฤกษ์ โดยใช้ไม้มงคล 9 ชนิด และปลูกเพื่อเป็นมงคลในสถานที่ต่างๆ เช่น วัด บ้าน สถานที่ราชการ และที่ที่เหมาะสมอื่นๆ โดยมีชื่อเป็นมงคลนาม ดังนี้

1. ไม้ราชพฤกษ์ หมายถึง ความเป็นใหญ่ และมีอำนาจวาสนา
2. ไม้ขนุน หมายถึง หนุนให้ดีขึ้น ร่ำรวยขึ้น ทำอะไรจะมีผู้ให้การเกื้อหนุน
3. ไม้ชัยพฤกษ์ หมายถึง การมีโชคชัย ชัยชนะ
4. ไม้ทองหลาง หมายถึง มีเงินมีทอง
5. ไม้ไผ่สีสุก หมายถึง มีความสุข

การปลูกต้นไม้ตามหลักดวงจุ้ย

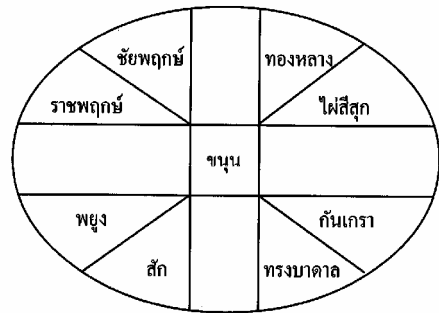
หลักดวงจุ้ย ก็คือหลักการคัดเลือกทำเลที่ตั้ง ตลอดจนการปรับปรุงสถานที่อยู่อาศัย อาคารบ้านเรือน ให้เกิดความเป็นสิริมงคล อยู่เย็นเป็นสุขและเจริญรุ่งเรือง ซึ่งชาวจีนเชื่อถือสืบเนื่องกันมาเป็นเวลาหลายพันปีแล้ว หลักดวงจุ้ยมีด้วยกันหลายสำนัก หลายตำรา ส่วนใหญ่แล้วหลักการคล้ายกัน จะมีต่างกันก็คือ บางสำนักยึดหลักทิศเป็นหลัก แต่บางสำนักได้นำกาลเวลาประกอบทิศทางในการเลือกพื้นที่หรือปรับปรุงพื้นที่ ตลอดจนท่าสายโชคชะตาของบุคคลและบ้าน

หลักดวงจุ้ย ถือว่าประตูที่เปิดออกหน้าบ้านเป็นทิศทางที่ควรเปิดให้กว้างและโล่งเพื่อให้สิ่งที่ดีสามารถไหลผ่านเข้าบ้านได้สะดวก หน้าบ้านควรมีอะไรมาบังไม่ว่าจะเป็นต้นไม้เนินดินหรือหินก็ตาม หากขวางทางเข้าออกหน้าบ้านก็ต้องขุดย้ายออกไปจึงจะเป็นมงคล หากต้นไม้ที่ขวางหน้าบ้านเป็นต้นไม้ที่อยู่ต้นตรงข้ามกับทางเปิดออกของหน้าบ้านถือว่าเป็นมงคล ควรรักษาไว้ให้เจริญงอกงามเพราะจะช่วยให้อยู่เย็นเป็นสุข ทิศตามหลักดวงจุ้ยจะแบ่งทิศใหญ่ๆ ออกเป็น 8 ทิศ คือ เหนือ ใต้ ตะวันออก ตะวันตก ตะวันออกเฉียงเหนือ ตะวันออกเฉียงใต้ ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทิศทั้ง 8 นี้ มีทั้งดีและไม่ดีขึ้นอยู่กับปีที่เกิดของแต่ละบุคคล ทิศที่ดีต้องเปิดโล่งไม่ควรมีต้นไม้หรือสิ่งอื่นใดมาบัง เพราะถือว่าทำให้สิ่งที่ดีไหลเข้ามาไม่สะดวก ทิศที่ไม่ดีควรมีสิ่งปิดกั้น การปลูกต้นไม้มาบังเอาไว้จะช่วยไม่ให้สิ่งไม่ดีเข้ามาได้

6. ไม้ทรงบาดาล หมายถึง ความมั่นคง หรือทำให้บ้านมั่นคงแข็งแรง
7. ไม้สัก หมายถึง ความมีศักดิ์ศรี ความมีเกียรติ
8. ไม้พยอม หมายถึง การพวยพุ่งขึ้นให้ดีขึ้น
9. ไม้กรีนเกรา หมายถึง ป้องกันอันตรายต่างๆ หรืออีกชื่อหนึ่งว่าค่าเสา ซึ่งอาจหมายถึง ทำให้เสารือนมั่นคง

ไม้มงคลเหล่านี้จะลงอักขระขอมที่เรียกว่าหัวใจพระอิติปิโส ได้แก่ อะสัง วิสุ โล ปุ สะ พุ กะ ลงบนท่อนไม้ชนิดละอักขระ พร้อมทั้งปิดทองทั้ง 9 ท่อน โดยปักวนจากซ้ายไปขวา (ทักษิณาวรรต)

ตัวอย่างการวางหรือปลูกไม้มงคลตามความเชื่อแต่โบราณ

นอกจากทิศแล้ว ปีที่เกิดจะกำหนดธาตุต่างๆ แตกต่างกันไป โดยแบ่งออกเป็น 5 ธาตุ แต่ละธาตุจะมีสีประจำธาตุ ดังนี้ คือ ธาตุน้ำ (สีดำ น้ำเงิน เทา และโทนสีใกล้เคียง) ธาตุไม้ (สีเขียว สีน้ำตาล และโทนสีใกล้เคียง) ธาตุดิน (สีเหลือง และโทนสีใกล้เคียง) ธาตุทองหรือโลหะ (ขาวหรือเหลืองวาววับ) และธาตุไฟ (สีแดง หรือโทนสีใกล้เคียง) ธาตุเหล่านี้มีการสร้างสรรค์เพิ่มพลังให้กันได้คือ

ธาตุน้ำก่อให้เกิดธาตุไม้ ธาตุไม้ก่อให้เกิดธาตุไฟ ธาตุไฟก่อให้เกิดธาตุดิน ธาตุดินก่อให้เกิดธาตุทอง และธาตุทองก่อให้เกิดธาตุน้ำ

ดังนั้น การที่ผู้ใดจะปลูกต้นไม้ตามหลักดวงจุ้ย จึงควรดูทิศว่าทิศใดดีหรือไม่ดีหากเป็นทิศไม่ดีก็ปลูกต้นไม้บังสิ่งไม่ดีไว้ แต่หากจะให้ดียิ่งขึ้นและช่วยเสริมพลังควรเลือกต้นไม้ที่มีดอกสีเดียวกันกับธาตุของตนเอง หรือสีของธาตุที่ช่วยให้เกิดธาตุของตัวเองก็จะทำให้มีพลังสิ่งที่ดีมากขึ้น เช่น ผู้ปลูกมีธาตุดินซึ่งสีประจำธาตุคือสีเหลือง ควรจะปลูกต้นไม้ที่มีสีเหลืองไม่ว่าจะเป็นใบหรือดอกก็ได้ แต่หากจะให้ดียิ่งขึ้นควรปลูกต้นไม้ที่มีดอกสีเหลืองไว้ด้วย เพราะธาตุไฟก่อให้เกิดธาตุดิน ซึ่งจะทำให้ผู้ปลูกที่มีธาตุดินพลังเพิ่มขึ้น

การปลูกไม้ยืนต้นและการดูแลรักษา

ไม้ยืนต้น หมายถึง ต้นไม้ที่มีอายุยืนหลายปี ที่ปลูกเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น เพื่อความสวยงาม เพื่อให้ร่มเงา เพื่อป้องกันลม เพื่อให้ดอกผล หรือให้เนื้อไม้ ฯลฯ เช่น ราชพฤกษ์ เสลา ตะแบก อินทนิล นนทรี ชงโค จามจุรี ศรีตรัง กระดังงา ทองกวาว ประดู่ ชมพูพันธุ์ทิพย์ สัก ตะเคียนทอง ฯลฯ

ในการปลูกไม้ยืนต้น เพื่อรักษาสภาพแวดล้อม มีการแบ่งขั้นตอนนี้

1. การวางแผนในการปลูกต้นไม้
2. การเตรียมพื้นที่และการเตรียมดิน
3. วิธีการปลูก
4. การบำรุงรักษา

1. การวางแผนในการปลูกต้นไม้

กำหนดวัตถุประสงค์

ก่อนที่จะทำการปลูกต้นไม้ ควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์เสียก่อนว่า เราจะปลูกต้นไม้เพื่อวัตถุประสงค์อะไร เช่น

1. ปลูกเพื่อบังแสงแดดให้แก่ตัวอาคารบ้านเรือน
2. ปลูกเพื่อให้ร่มเงาแก่ถนนหรือทางเดินเท้า
3. ปลูกเพื่อให้ร่มเงาแก่ลานจอดรถ
4. ปลูกเพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจในสนามหรือในสวนสาธารณะ
5. ปลูกตามรั้วบ้านเป็นฉากเพื่อป้องกันฝุ่นละอองหรือเสียงรบกวนจากภายนอก

- ถ้าต้องการไม้ที่มีดอกสีม่วง ก็อาจเลือกปลูก อินทนิลน้ำ เสลา อินทนิลบก ตะแบก ชงโค ศรีตรัง กระพี้จั่น ฯลฯ
- ถ้าต้องการต้นไม้ดอกสีขาว ก็อาจเลือกปลูก โมกมัน เสี้ยว พุด คอนย่า ป๊อป แก้ว จาปี ฯลฯ
- ถ้าต้องการต้นไม้ที่มีพุ่มใบตั้งแต่โคนต้นถึงยอดและรูปทรงเรียว ก็อาจเลือก อโศกอินเดีย พิกุล สนประติพัทธ์ ชา สนแผง สลัดคร ฯลฯ
- ถ้าต้องการเลือกต้นไม้ที่มีผลด้วยก็อาจเลือก ขนุน กระท้อน ส้มโอ สาก ลินจี ลำยี่ มะม่วง มะขาม มะกอก น้อยหน่า ฯลฯ
- ถ้าต้องการปลูกต้นไม้ที่ดูดซับฝุ่นได้ดี ต้องเลือกต้นไม้ที่มีใบหยาบหรือมีขนมาก ๆ เช่น ช่อย หูกวาง ขนุน เสลา แคลฝรั่ง มะเดื่อฝรั่ง ฯลฯ
- ถ้าต้องการต้นไม้ที่ขีดยึดดินกันดินพังหลายได้ดี ควรเลือกไม้ที่มีรากลึกมาก ๆ เช่น กระจับปี่ ยักษ์ กระจับปี่บ้าน ขี้เหล็ก นางพญาเสือโต่ง ฯลฯ

การวางแผนการปลูกต้นไม้

เมื่อเลือกชนิดไม้ได้ตามวัตถุประสงค์แล้ว จึงวางแผนการปลูกโดยเอาขนาดของลำต้น ขนาดพุ่มใบ ความแข็งแรงของระบบราก ตลอดจนวงจรชีวิตของต้นไม้ หรือกล่าวโดยรวมก็คือเอาลักษณะของการเจริญเติบโตของพันธุ์ไม้นั้น มาประกอบการตัดสินใจในการปลูก

6. ปลูกเพื่อความสวยงาม ของพุ่มใบ ดอก ผล ตามฤดูกาล
7. ปลูกเพื่อบรรเทาหรือป้องกันลมพายุ
8. ปลูกเพื่อป้องกันดินพัง
9. ปลูกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ
10. ปลูกเพื่อเป็นสิริมงคลของบ้านและตนเอง ฯลฯ

การเลือกพันธุ์ไม้

เมื่อทราบวัตถุประสงค์แล้ว ต่อไปก็เลือกชนิดต้นไม้ที่มีลักษณะขนาด สีของใบ สีของดอกและลักษณะเฉพาะอื่น ๆ ที่จะสนองต่อวัตถุประสงค์ให้ได้ตามต้องการ เช่น

- ถ้าต้องการต้นไม้ที่มีขนาดลำต้นใหญ่ มีกิ่งก้านแผ่กว้างมีเรือนยอดหนาที่บึกบึนจะเลือกปลูก จามจุรี ประดู่กิ่งอ่อน โพลี ฯลฯ
- ถ้าต้องการเล็กลงมาหน่อย ก็อาจเลือกปลูก นนทรี ขี้เหล็ก ราชพฤกษ์ กัลปพฤกษ์ ชงโค ฯลฯ
- ถ้าต้องการต้นไม้ที่มีลำต้นสูง กิ่งก้านโปร่ง ก็อาจเลือกปลูกแคลฝรั่ง หลิวจีน เสลา ศรีตรัง มะฮอกกานี ประดู่แขก ฯลฯ
- ถ้าต้องการต้นไม้ที่มีดอกสีเหลือง ก็อาจเลือกราชพฤกษ์ ประดู่ นนทรี ลำยี่ชวา ขี้เหล็ก ฝ้ายคำ ทรงบาดาล เหลืองอินเดีย กันเกรา บุนนาค นายอม ฯลฯ
- ถ้าต้องการต้นไม้ที่มีดอกสีแดง หรือสีแสด ก็อาจเลือก ทองกวาว ทองกลาง จั้วป่า แคลสแต หางนกยูงฝรั่ง ส่างา คำแสด ฯลฯ
- ถ้าต้องการต้นไม้ที่มีดอกสีชมพู ก็อาจเลือกปลูก กัลปพฤกษ์ อินทนิลสีชมพู ชมพูพันธุ์ทิพย์ ฯลฯ

หลักการปลูกต้นไม้ในที่ต่างๆ

ถ้าเป็นการปลูกต้นไม้ริมรั้วบ้าน เพื่อความสวยงามป้องกันฝุ่นละออง บรรเทาเสียงรบกวน ป้องกันแสงจากไฟถนนส่องถึงบ้าน ก็ควรปลูกให้ห่างจากรั้วประมาณ 2 เมตร เพื่อป้องกันรากไม้ต้นเสาหรือคานรั้วจมนอนเอียง หรือป้องกันรั้วป็นเข้าบ้านโดยไหนกิ่งไม้

การปลูกต้นไม้ข้างทางหรือถนน เพื่อให้ร่มเงาแก่คนที่เดินไปมา บนทางเท้าหรือยานพาหนะ ควรปลูกต้นไม้ห่างจากขอบถนน 2 เมตร เพราะถ้าปลูกชิดถนนมากเกินไป รากไม้จะทำความเสียหายแก่ถนนได้และควรเลือกต้นไม้ที่มีใบขนาดเล็ก เช่น มะขาม นนทรี ขี้เหล็ก ศรีตรัง หางนกยูง สะเดา เพราะเมื่อใบร่วงหล่นลงมาก็จะดูไม่น่าเกลียด ไม่ควรปลูกต้นไม้ที่มีใบขนาดใหญ่ เช่น หูกวาง สัก ทองกวาว ชมพูพันธุ์ทิพย์ ฯลฯ เพราะเมื่อใบร่วงหล่นลงมาก็จะดูรุงรังสกปรกไม่น่าดู

ในการปลูกต้นไม้เป็นแนวเกินกว่า 2 แถว เช่น บริเวณริมรั้วหรือสองข้างทางเข้าโรงเรียน เข้าวัด ฯลฯ ควรปลูกให้แต่ละต้นห่างกันประมาณ 8 เมตร เพื่อให้ต้นไม้ได้เจริญเติบโตมีรูปทรงเป็นธรรมชาติ ดูสวยงาม และไม่เบียดชิดกันเกินไป

ในการปลูกต้นไม้เป็นแนวกันลม เพื่อควบคุมการพัดและไหลเวียนของลม ลดความเร็วลมไม่ให้อาคารบ้านเรือน หรือผลที่อยู่ด้านหลังเสียหาย ในการนี้การออกแบบแนวกันลม การเลือกชนิดไม้ และการจัดการกับแนวกันลม เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะประสิทธิภาพของแนวกันลมขึ้นอยู่กับความสูงและความหนาแน่นของต้นไม้ และขึ้นอยู่กับขนาดของพื้นที่และชนิดไม้ที่ปลูก ปลูกต้นไม้ที่ใช้ปลูกกันลมควรจะมีกิ่งก้านเหนียวทนทานต่อลมพัดได้ดี มีใบที่ทนทานต่อการพัดของลม มีระบบรากแข็งแรงไม่โคนล้มง่าย เช่น สนทะเล ประดู่ มะขามเทศ

ไฟ มะขาม สีเสียดแก่น กระถินยักษ์ หว้า มะกอกน้ำ ฯลฯ ซึ่งแล้วแต่สภาพภูมิอากาศว่าจะเหมาะสมกับพันธุ์ไม้อะไรบ้าง โดยทั่วไปประสิทธิภาพของแนวกันลมจะมีในระแวกหลังแนวกันลม 5-10 เท่าของความสูง และค่อยๆ น้อยลงเมื่อห่างออกไปเป็น 15 และ 20 เท่าของความสูง แถวของต้นไม้อาจจะมิดตั้งแต่ 3 ถึง 5 แถว ในแนวกันลม ซึ่งปกคลุมแล้วจะปลูกตั้งฉากกับทิศทางลมที่พัดอยู่เป็นประจำ

ต้นไม้ช่วยควบคุมพฤติกรรมของฝน โดยเมื่อฝนตกลงมาบริเวณที่มีต้นไม้จะถูกเรือนยอดของต้นไม้รองรับไว้ส่วนหนึ่ง ไหลลงตามกิ่งก้านและลำต้นส่วนหนึ่งและตกผ่านเรือนยอดลงไปส่วนหนึ่ง น้ำฝนที่เรือนยอดรองรับไว้บางส่วนจะระเหยกลับสู่อากาศเมื่ออากาศร้อนขึ้น บางส่วนไหลตามลำต้นไหลซึมลงดินเป็นน้ำใต้ดินไหลลงสู่ลำห้วยลำธารต่างๆ รากของต้นไม้จะช่วยดูดซับน้ำในดินไว้ส่วนหนึ่ง ก่อนที่จะค่อยๆ ไหลลงสู่ลำธาร และช่วยยึดดินไม่ให้เคลื่อนย้ายไปกับน้ำได้ง่าย น้ำบางส่วนที่ไหลบ่าไปบนหน้าดินที่ขาดปลักคลุมจะพัดพาเอาเม็ดดินไปและกัดเซาะหน้าดินให้สูญหายทีละน้อย การปลูกต้นไม้จะช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำ จะช่วยให้สภาพแวดล้อมไม่เสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ต้นน้ำและที่ที่มีความลาดชันหรือหน้าดินลึกลับ เมื่อมีต้นไม้อยู่ รากไม้จะไชซอนลงไปใตดิน ช่วยให้ น้ำซึมลงไปตามรากได้ดีขึ้น เมื่อรากไม้ตาย จะเกิดช่องว่างทำให้ดินมีรูพรุนมากขึ้นตลอดจนช่วยให้ดินมีสมบัติทางเคมีและความอุดมสมบูรณ์ดีขึ้น

3. วิธีการปลูกไม้ยืนต้น

นำต้นไม้ที่เลี้ยงไว้ในภาชนะซึ่งอาจจะเป็นถุงพลาสติก กระถางดินเผาหรือ ข่งไม้ไฟ จนแข็งแรงดีแล้ว จึงค่อยนำไปปลูก ถ้าเป็นไปได้ ควรจะปลูกตอนเย็นซึ่งอากาศไม่ร้อนจัด ก่อนปลูก ควรเอามือแตะดินในหลุมปลูกที่เตรียมไว้แล้ว ถ้ารู้สึกว่ามีน้ำอุ่นอยู่ เพราะถูกแดดเผามาทั้งวัน ควรรอให้ดินเย็นลงก่อนค่อยนำต้นไม้ลงปลูก

การนำต้นไม้ออกจากภาชนะควรกระทำอย่างระมัดระวัง พยายามอย่าให้รากขาด อย่าให้ดินที่หุ้มรากแตกออกจากกันและอย่าให้ยอดหัก

ถ้าเลี้ยงกล้าไม้ในถุงพลาสติก ก่อนเอาลงปลูก ควรใช้มีดคมๆ กรีดถุงพลาสติกให้ขาดแล้วเอาถุงออกทิ้งเสียก่อน

การเลี้ยงกล้าไม้ในข่งหรือตะกร้า เอาลงปลูกทั้งข่งได้เลย ถ้าไม่จะมีชำ เพราะข่งจะสุไปเอง กลายเป็นปุ๋ยให้ต้นไม้ต่อไป

การวางต้นไม้ลงหลุมปลูก ให้ระดับรอยต่อและราก หรือที่เรียกว่าคอราก อยู่ระดับดินที่ปากหลุม อย่าให้ลึกหรือตื้นเกินไป ตั้งลำต้นให้ตรงแล้วโดยดินผสมกลบรอบค้ำดิน ใช้มีดหรือเท้าเหยียบให้แน่นพอประมาณ เพื่อให้รากสัมผัสกับดินโดยทั่วทุกรากจะได้ไม่แห้ง และพร้อมที่จะแผ่ขยายเพื่อดูดน้ำและดูดอาหารต่อไป พูนดินรอบหลุมปลูก ทำให้โคนต้นไม้เป็นแอ่งคล้ายรูปจานเพื่อสะดวกในการรดน้ำ ใช้ไม้ไผ่รวกขนาดพอเหมาะเป็นหลักยึดต้นไม้ ไม้ให้โยกคลอนและบังคับให้ต้นตั้งตรง เอาเศษหญ้าหรือฟางข้าวคลุมโคนต้นไม้ เพื่อช่วยรักษาความชุ่มชื้นและบรรเทาแรงกระแทกของน้ำ เวลารดน้ำ และป้องกันวัชพืช เมื่อเศษหญ้าเน่าเปื่อยก็จะกลายเป็นปุ๋ยอินทรีย์ให้ต้นไม้ต่อไป

ถ้าเป็นการปลูกต้นไม้บนบาทวิถี ควรเปิดหน้าดินรอบๆ โคนต้นไม้ไม้ต่ำกว่า 1 x 1 เมตร ถ้าเปิดไว้บ่อยกว่านี้ รากไม้จะไม่ม่อากาศพอหายใจ เมื่อดินไม้ไค้ขึ้น รากอาจจะดันพื้นขึ้นขึ้นมาทำให้แตกหรือปริได้

2. การเตรียมพื้นที่และการเตรียมดิน

ก่อนจะมีการปลูกต้นไม้ ไม่ว่าจะเพื่อวัตถุประสงค์ใดก็ตาม จะต้องมีการเตรียมพื้นที่ปลูกก่อน ถ้าเป็นการปลูกทั่วไปคงเป็นการเตรียมพื้นที่ตามปกติ คือปรับพื้นที่และขุดหลุมตามสภาพพื้นที่ เช่น พื้นที่ที่มีลักษณะเป็นที่ลุ่ม ระดับน้ำใต้ดินสูง การระบายน้ำไม่ดี ลักษณะเช่นนี้ ถ้าปลูกต้นไม้ลงไป รากก็จะขาดอากาศหายใจ เพราะน้ำเข้าไปแทนที่อากาศในดินหมด รากก็จะไม่แผ่ขยายไม่เจริญเติบโตนานเข้าก็อาจจะตายได้ ฉะนั้นถ้าไม่สามารถถมดินทั้งบริเวณได้ ก็ให้ใช้วิธีพูนดินให้พื้นระดับน้ำแล้วเตรียมดินในหลุมปลูกให้ดี การพูนดิน ถ้าดินร่วนจัดหรือเป็นทราย อาจจะต้องทำคอกกั้นดินพาดด้วยก็ได้ ถ้าดินเป็นดินเหนียว อาจจะไม่จำเป็นเพราะดินเหนียวเกาะยึดกันติดอยู่แล้ว

ถ้าพื้นที่ปลูกไม้ไม่มีปัญหาน้ำท่วม ก็เตรียมปลูกได้เลย การขุดหลุมปลูก โดยทั่วๆ ไป ถ้าสภาพดินไม่ดี เช่น แน่นทึบ หรือเหนียว หรือมีธาตุอาหารต่ำ ก็อาจจะต้องขุดหลุมให้กว้างและลึกพอจะเปิดใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักได้มาก เพื่อช่วยให้ดินโปร่ง การขุดหลุมใหญ่จะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก แต่ผลที่ได้รับต้นไม้จะเจริญงอกงาม ซึ่งคุ้มกับการลงทุนลงแรง เพราะต้นไม้จะต้องมีอายุอยู่หลายปี

เมื่อขุดดินขึ้นจากหลุมแล้ว ให้กองคอกไว้ที่หลุมประมาณ 15 วัน เพื่อให้ดินนั้นแห้ง ง่ายต่อการสับหรือทุบให้เป็นก้อนเล็กๆ และเป็นการฆ่าเชื้อโรคและแมลงไปด้วย เมื่อดินแห้งดีแล้ว ใช้อุปกรณ์ดินให้แตก เป็นก้อนเล็กๆ ก่อนนำปุ๋ยคอกปุ๋ยหมักและอินทรีย์วัตถุมาผสม ในอัตราส่วน คือ

$$\text{ดินร่วน} : \text{ปุ๋ยคอก} : \text{อินทรีย์วัตถุ} = 5 : 1 : 1$$

$$\text{หรือ} \text{ดินร่วน} : \text{ปุ๋ยคอก} : \text{อินทรีย์วัตถุ} = 3 : 1 : 1$$

สำหรับการปลูกต้นไม้เพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำบนพื้นที่ ต้นไม้อาจจะปลูกโดยไม่ต้องพิถีพิถันในการเตรียมหลุมปลูกมากเหมือนการปลูกต้นไม้ในสวนสาธารณะหรือปลูกไม้ประดับทั่วๆ ไป แต่ควรระวังพิถีพิถันเกี่ยวกับแผนการปลูก เพื่อให้สนองวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เช่น การปลูกไม้ตามแนวเส้นรอยขอบเขา การปลูกบนคันดินริมน้ำ การปลูกรากชิตทางด้านข้างเพื่อป้องกันการชะล้างหรือไหลบ่าของน้ำตามผิวดิน

4. การบำรุงรักษา

เมื่อปลูกต้นไม้แล้ว ไม่ใช่รดน้ำอย่างเดียวที่จะทำให้ต้นไม้เจริญงอกงามด้วยดีตลอดไป การดูแลใส่ปุ๋ย ตัดแต่งกิ่งก้าน ตลอดจนแผ้วถางวัชพืชบริเวณข้างเคียงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง สิ่งที่ต้องปฏิบัติแก่ต้นไม้คือ

- 1. ให้อาหาร ซึ่งได้แก่ น้ำและปุ๋ย
- 2. ป้องกันและปราบปรามศัตรูพืช ได้แก่ เชื้อโรคและแมลง
- 3. ตัดแต่งเพื่อความสวยงามและเพื่อกำจัดศัตรูพืช
- 4. กำจัดวัชพืช

การให้อาหาร แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

การให้น้ำ

ควรให้น้ำอย่างสม่ำเสมอ และเพียงพอกับความต้องการของต้นไม้ชนิดนั้นๆ วิธีการรดน้ำอย่าให้กระแทกกับดินแรงๆ เพราะจะทำให้ดินแน่นทึบอากาศถ่ายเทไม่สะดวก และควรให้น้ำขณะที่ยังแดดไม่ร้อนจัด เช่น ตอนเช้าและตอนเย็น

การใส่ปุ๋ย

ถึงแม้จะมีการเตรียมหลุมปลูกโดยผสมปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักและอินทรีย์วัตถุในระยะแรกเป็นอย่างดีแล้วก็ตาม ก็ยังจำเป็นต้องให้ปุ๋ยหรือธาตุอาหารแก่ต้นไม้สัก ถ้าเราต้องการให้เจริญเติบโต ผลิดอกออกผลตามที่เรต้องการ

การป้องกันและปราบปรามศัตรู

การเอาใจใส่ดูแลต้นไม้อย่างสม่ำเสมอ เช่น คอยเก็บไข่แมลงหรือหนอนของผีเสื้อหรือแมลงต่าง ๆ ไปทำลาย และคอยตัดแต่งไม้ให้เรือนยอดแน่นทึบเกินไปหมั่นแผ้วถางหญ้าและวัชพืช เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นที่หลบซ่อนของแมลง

นอกจากนี้ตัวการที่ทำให้เกิดแมลงเข้าทำลายต้นไม้ ได้แก่ มดแดงไฟหรือมดคันไฟ โดยมดพวกนี้จะคาบตัวอ่อนหรือไข่ไปปล่อยบริเวณยอดอ่อนของต้นไม้เสมอ เมื่อแมลง เช่น เพลี้ยแป้ง หรือเพลี้ยอ่อนดูดกินน้ำเลี้ยงจากต้นก็จะปล่อยพิษ ทำให้ต้นไม้ใบบิดงอ หรือร่วงได้ไม่สามารถปรุงอาหารได้ ทำให้ต้นไม้ชงักการเจริญเติบโต เมื่อมดแดงไฟเข้าไปดูดกินน้ำหวาน ไข่ หรือตัวอ่อนของแมลงก็จะติดขามดแดงไฟไประบาดยังส่วนอื่น ๆ ของต้นไม้ต่อไปอีกจึงจำเป็นต้องปราบมดแดงไฟให้หมดไป

การตัดแต่ง

การตัดแต่งกิ่ง นับว่ามีความสำคัญมาก เพราะเราสามารถที่จะบังคับให้ต้นไม้มีรูปร่างทรงพุ่มและขนาดตามที่เรต้องการ นอกจากนั้นการตัดแต่งกิ่ง ใบส่วนที่เป็นโรคที่ถูกแมลงทำลาย แล้วนำไปเผาไฟทำลายก็เป็นการช่วยป้องกันมิให้เชื้อโรคและแมลงแพร่กระจายไปยังส่วนอื่น ๆ ของต้นไม้ได้อีกด้วย การตัดแต่งกิ่งเพื่อความสวยงามหรือเรียกง่าย ๆ ว่าตัดแต่งเสริมสวย เพื่อให้ต้นไม้มีรูปร่างตามที่

บทบาทของต้นไม้ในการรักษาสภาพแวดล้อม

การปลูกต้นไม้ จะช่วยในการดูดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ เข้าไปใช้ในกระบวนการปรุงอาหาร และคายก๊าซออกซิเจนออกมาทำให้อากาศบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นอากาศดีให้มนุษย์หายใจยังความร่มรื่นสดชื่น จิตใจผ่องใส ให้สีสันสวยงาม สงกลิ่นหอมกระจายไปทั่วบริเวณ สีเขียวของต้นไม้ช่วยชำระอารมณ์ให้ผ่องแผ้ว ยกระดับความคิดพัฒนากว้างไกล เป็นผู้มีเหตุผล มีความคิดสร้างสรรค์ คลายความเครียดลดความหงุดหงิด เหนื่อยหน่าย เสริมสุขภาพให้สมบูรณ์ทั้งกายและใจ

แต่ก่อนมนุษย์เคยอาศัยอยู่ในป่าเขาถ้ำเฝ้าไพร ได้สัมผัสธรรมชาติอันบริสุทธิ์ครั้งต่อมา สภาพสังคมบังคับให้ต้องมาอยู่ในเนื้อที่จำกัดขังเหยียดกันในเมือง ขาดป่าห่างป่า ก็ย่อมคิดถึงป่า ความผูกพันดั้งเดิมระหว่างมนุษย์กับต้นไม้ยังคงอยู่ หากแต่สภาพทางเศรษฐกิจและที่ดินไม่เอื้ออำนวย ให้ปลูกต้นไม้ได้ตามใจนึก

สำหรับข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับต้นไม้กับสิ่งแวดล้อม มีผู้กล่าวถึงประโยชน์ของต้นไม้ในด้านที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมว่า

- เมื่อต้นไม้คายน้ำระหว่างการสังเคราะห์แสง มันจะดูดความร้อนจากอากาศโดยรอบ ต้นไม้ใหญ่ที่คลุมเนื้อที่ประมาณ 60 ตารางวา จะดูดความร้อนคิดเป็นค่าประมาณ 1.2 ล้านกิโลกรัม/แคลอรี/วัน ซึ่งเทียบเท่ากับเครื่องปรับอากาศสำหรับบ้านขนาดกลาง 2 หลัง เปิดใช้วันละ 12 ชั่วโมง
- อุณหภูมิของห้อง ในบ้านที่ถูกแดดส่องผนังโดยตรง (โดยเฉพาะด้านตะวันตกตอนบ่าย ๆ) จะสูงมากจะอยู่ไม่สบาย และหากปลูกต้นไม้บังแดด อุณหภูมิจะลดลงถึง 11 องศาเซลเซียส

เราต้องการนั้น ต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของต้นไม้ เช่น ถ้าตัดแต่งกิ่งก้านข้างนอก อาหารที่สะสมไว้ในลำต้น ที่จะถูกส่งไปเลี้ยงส่วนยอดทำให้ต้นไม้เจริญในทางความสูง ถ้าตัดส่วนยอดออก อาหารที่สะสมไว้ในต้นก็จะถูกส่งไปเลี้ยงกิ่งก้านที่เหลือ ทำให้ต้นไม้มีพุ่มใบแผ่ขยายออกทางด้านข้างมากขึ้น

การตัดแต่งให้เป็นพุ่ม ใบเตี้ย เช่น ตามถนนหรือทางเดินเข้าวัด โรงเรียน ซึ่งมีผู้สัญจรไปมาอยู่เสมอจำเป็นต้องปลูกต้นไม้เป็นแถวสองข้างทางเพื่อให้เกิดร่มเงา ถ้าต้องการร่มเงามาก ๆ และไม่ต้องการให้ต้นไม้สูงมากจนไปบดบังสิ่งก่อสร้างที่สวยงามต่าง ๆ ต้นไม้ที่ปลูกอาจเป็นพุ่มทึบ ประคูดหรือสนทะเล เพราะมีใบหนาทึบแผ่ขยายทางด้านข้างให้ร่มเงาได้ดีแต่ต้องอาศัยการตัดแต่งเพื่อให้ได้ตามขนาดความสูงตามต้องการ เมื่อต้นไม้มีขนาดใหญ่พอสมควรแล้ว ควรตัดแต่งส่วนต่าง ๆ ออกเพื่อให้โปร่ง คนสามารถเดินไปมาได้สะดวก พร้อมกันนั้นก็ตัดส่วนยอดออกเพื่อให้ได้ความสูงที่ต้องการ กิ่งที่เหลือก็จะแตกกิ่งก้านขยายออกไปทำให้มีพุ่มใบที่เหมาะสมให้ร่มเงาแก่ทางเดินหรือรถยนต์ยานพาหนะได้เป็นอย่างดี

สำหรับการตัดแต่งเพื่อบำรุงรักษานั้น ถ้าเห็นกิ่งไหนเฉาผิดปกติ ควรตัดทิ้งแล้วผ่าออกดู ถ้าพบว่ามีหนอนที่ซ่อนไข่อุบัติให้ทำลายเสีย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเป็นตัวแมลง แล้วระมัดระวังต้นอื่น ๆ ต่อไป

ในพุ่มเขียวขจี ถ้าปรากฏมีกิ่งแห้ง ก็ควรตัดกิ่งแห้งนั้นออกไปเผาทำลาย เพราะกิ่งนั้นอาจมีเชื้อโรค เกาะทำลายอยู่เพื่อไม่ให้ระบาดต่อไป

- พื้นผิวดินที่ถูกแดดส่องโดยตรง จะร้อน 50-67 องศาเซลเซียส เมื่อเทียบกับพื้นผิวดิน ใต้ร่มไม้ในบริเวณเดียวกัน ซึ่งจะมีอุณหภูมิเพียง 20 องศาเซลเซียส
- ถนนที่ปราศจากต้นไม้ใหญ่ จะตรวจพบฝุ่นละออง ถึง 10,000-12,000 อนุภาคต่ออากาศ 1 ลิตร เมื่อเทียบกับ 3,000 อนุภาคของถนนเดียวกันที่มีต้นไม้ร่มรื่น
- ต้นไม้ที่มีพื้นผิวใบประมาณ 150 ตารางเมตร จะผลิตออกซิเจนเพียงพอสำหรับมนุษย์ 1 คน ภายใน 1 ปี
- ต้นไม้ใหญ่ที่ขึ้นหนาแน่นบนเนื้อที่ประมาณ 6 ไร่ จะมีผิวใบประมาณ 50,000 ตารางเมตร จะดูดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ในอากาศได้ประมาณ 900 ก.ก./ช.ม. และคายออกซิเจนประมาณ 600 ก.ก./ช.ม.

เอกสารอ้างอิง

- กรมป่าไม้ ไม้มงคล 9 ชนิด กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ แห่งประเทศไทย 2539
- ชูบ เข็มขนาด (รองศาสตราจารย์). การปลูกต้นไม้เพื่อรักษาสภาพแวดล้อม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ แห่งประเทศไทย
- สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. คอลัมน์สังคมศาสตร์, ต้นไม้ศาสนา, คามหุโณ. ปีที่ 45 ฉบับที่ 36 2542

